

Datum: 02-12-2024

Volgnummer: 2024-2025/05

Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën, Begroting, Justitie en Onroerend Erfgoed

Beleidsnota Justitie en Handhaving 2024-2029: Reflecties vanuit kinderrechtenperspectief

Op 15 november 2024 diende minister Zuhail Demir haar beleidsnota Justitie, Handhaving en Bestuursrechtspraak 2024-2029 in bij het Vlaams Parlement. Dat beleid zal een grote impact hebben op het leven van kinderen en jongeren, omdat de speerpunten van de minister rechtstreeks raken aan hun leefwereld.

Het VN-Kinderrechtenverdrag zegt uitdrukkelijk dat kinderen anders behandeld moeten worden dan volwassenen, met speciale aandacht voor hun kwetsbaarheid, ontwikkelingsfase en recht op rehabilitatie. Het Kinderrechtencommissariaat benadrukt dat de principes van *child friendly justice*, zoals uitgewerkt door de Raad van Europa, gehonoreerd moeten worden bij de verdere uittekening van het beleid.¹ Die principes houden rekening met de behoeften, rechten en kwetsbaarheid van kinderen en jongeren, zoals die vastgelegd zijn in het VN-Kinderrechtenverdrag. Ze garanderen een veilige en ondersteunende omgeving waarin kinderen die een delict pleegden begrepen en gehoord worden, wat essentieel is voor hun ontwikkeling en welzijn.

We lezen veel drive en ambitie in de beleidsnota, en daar zijn we blij om. De verdere realisatie van de Veilige Huizen die focust op het kind, de expliciete erkenning dat kinderen in conflictueuze scheidingen ook slachtoffer zijn, en het zoeken naar een antwoord daarop, ondersteunen we absoluut.

Toch hebben we ook vragen en bedenkingen als we de beleidsnota screenen vanuit kinderrechtenperspectief. We zijn bezorgd dat de principes van *child friendly justice* op de achtergrond raken, nu niet langer Welzijn, maar wel Justitie het decreet Jeugddelinquentierecht moet uitvoeren.

Het Kinderrechtencommissariaat heeft deze vragen en bedenkingen:

- Minderjarigen hebben op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag altijd recht op een kindspecifieke én kindvriendelijke aanpak.
- We zijn bezorgd over de gevolgen van de overheveling van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum van Welzijn naar Vlaamse Justitie:
 - Worden consulenten bij de jeugdrechtsbank vervangen door justitieassistenten?
 - Blijft er ruimte voor een welzijnsgerichte focus als de HCA-diensten deel uitmaken van Justitie?
 - Zijn de energie en de middelen van een overheveling naar Justitie niet beter in te zetten op het terrein zelf, dat kreunt onder werklast?
 - Staat de overheveling naar Justitie niet haaks op de vaststelling dat jonge delictplegers heel vaak leven in een verontrustende situatie?

¹ Zie <https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>

- Wat is de meerwaarde van de overheveling voor de jongeren en hun begeleiders?
- Ouders responsabiliseren kan in de vorm van gezinsondersteuning.
- Meer gesloten capaciteit voor minderjarigen leidt niet tot duurzame oplossingen voor hen en de maatschappij.
- Rehabilitatie en herintegratie via onderwijs, hulpverlening en contact met de buitenwereld moet het doel zijn van zinvolle detentie.

We doen ook deze aanbevelingen:

- Maak van preventie een prioriteit, zeker nu blijkt dat kinderen steeds jonger feiten plegen.
- Wees voorzichtig met informatiedeling bij lokale samenwerking en integrale aanpak.
- Versterk de positie van het kind in de Veilige Huizen.
- Zorg voor uniformiteit, kwaliteit en kindgerichtheid van Veilige Huizen.
- Definieer hoe de stem van het kind luider kan klinken.
- Monitor en rapporteer over de effectiviteit van de Veilige Huizen.

En over kinderen als slachtoffer van complexe en hoogconflictueuze scheidingen:

- Verkort de procedure bij de familierechtbank.
- Focus op de stem van het kind als antwoord op responsabilisering van ouders.
- Zorg voor genoeg capaciteit en kwaliteit in de neutrale bezoekerimte.
- Zorg voor meer samenwerking met de hulpverlening om tegemoet te komen aan de noden van kinderen en gezinnen.
- Zorg voor een wetenschappelijke basis.

1. De aanpak van Jeugddelinquentie, een nieuwe weg?

Minderjarigen hebben op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag recht op een kindspecifieke én kindvriendelijke aanpak

Het Kinderrechtencommissariaat kan niet genoeg benadrukken dat kinderen en jongeren geen mini-volwassenen zijn. Ze hebben recht op een kindspecifieke en kindvriendelijke behandeling, waarin hun belang altijd de eerste overweging moet zijn. Dat geldt ook als ze een delict gepleegd hebben. Maatregelen moeten dan gericht zijn op hun ontwikkeling, hun re-integratie en bescherming, met de nadruk op hun welzijn en een positief toekomstperspectief. Die principes staan in artikel 37 en 40 van het VN-Kinderrechtenverdrag.

De overheveling van de gemeenschapsinstellingen naar Justitie, de aanstelling van justitieassistenten en de sterke klemtoon op de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid in de beleidsnota wekken de indruk dat één zelfde aanpak zal gelden voor minderjarigen en jongvolwassenen.

Daarover blijven we erg bezorgd, zeker nu de negatieve effecten van strenge straffen voor minderjarigen wetenschappelijk duidelijk aangetoond zijn:² Opsluiting van kinderen kan hun antisociale gedrag versterken, en helpt niet om recidive te voorkomen, soms zelfs integendeel. Daarnaast kan harde bestraffing schadelijk zijn voor hun mentale ontwikkeling.

² From Juvenile Delinquency to Adult Crime: Criminal Careers, Justice Policy and Prevention, Rolf Loeber (ed.), David P. Farrington (ed.) Published online: 20 September 2012; C. Gatti, Tremblay & Vitaro (2009), Titel: Iatrogenic Effect of Juvenile Justice, Journal of Child Psychology and Psychiatry: [iatrogenic effect of juvenile justice | Request PDF](#) [Iatrogenic effect of juvenile justice](#)

Kinderen en jongeren zijn sociaal, cognitief, emotioneel en fysiek nog in volle ontwikkeling en ze verschillen daardoor fundamenteel van volwassenen. Hun prefrontale cortex, verantwoordelijk voor impulscontrole en risicobewustzijn, is nog in ontwikkeling, waardoor ze veel minder goed in staat zijn om consequenties van hun daden te overzien.

Grote bezorgdheid over de gevolgen van de overheveling van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum naar de Vlaamse Justitie

Justitieassistenten in plaats van consulenten?

In de aanpak van jeugddelinquentie worden de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, met inbegrip van medewerkers en budget, integraal overgeheveld naar de Vlaamse Justitie, stelt de beleidsnota. Voortaan worden jeugddelinquenten ook verder opgevolgd door justitieassistenten.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt zich vragen over wat dat concreet betekent voor kinderen en jongeren die een jeugddelict pleegden, of daarvan verdacht worden:

- Krijgen zij meteen, dus ook in de voorlopige fase een justitieassistent aangeduid die de brug maakt tussen het gezin, de jongere en wie instaat voor herstel of strafuitvoering?
- Komt de justitieassistent in de plaats van de consulent bij de jeugdrechtbank, die nu die brugfunctie vervult?
- Of komt er voor de jongere zowel een justitieassistent als een consulent bij de sociale dienst van de jeugdrechtbank?
- Misschien komt de justitieassistent alleen in beeld als een minderjarige die een delict pleegde of daarvan verdacht wordt een sanctie krijgt in de vorm van residentieel verblijf in een gemeenschapsinstelling?
- En als dat zo zou zijn, hoe is er dan sprake van een dossieroverdracht, als de minderjarige bijvoorbeeld wel al een consulent bij de jeugdrechtbank heeft en al een traject liep?

Bovendien rijst de vraag of justitieassistenten speciaal opgeleid worden om te werken met kinderen en jongeren, want die vragen uiteraard een andere aanpak dan volwassenen.

Blijft er genoeg ruimte voor een welzijnsgerichte focus als de HCA-diensten deel uitmaken van Justitie?

Het is voor minderjarigen heel belangrijk dat hun sanctie niet alleen gebaseerd is op het gepleegde delict, maar ook op een integrale aanpak met oog voor zorg en ondersteuning. Vandaag focussen de HCA-diensten voor Herstelgerichte en Constructieve Afhandelingen op groei en ontwikkeling van de jongere, verantwoordelijkheid leren nemen en herstellen, eerder dan bestraffen. Als HCA-diensten louter dienst strafuitvoering worden, kan dat een groot verlies betekenen voor de jongere, omdat de welzijnsgerichte component dreigt weg te vallen.

Zijn de energie en de middelen van een overheveling naar Justitie niet beter in te zetten op het terrein zelf, dat kreunt onder werklast?

Het Kinderrechtencommissariaat vreest dat de overheveling heel veel energie en werkuren zal vragen van alle betrokkenen, terwijl die energie broodnodig is om de uitdagingen aan te pakken waar Welzijn momenteel voor staat. Uitdagingen die een rechtstreekse impact hebben op de jongeren: Alle gemeenschapsinstellingen kampen met personeelsverloop dat de werking en de begeleiding van de jongeren onder druk zet. Leefgroepen staan onder druk omdat jongeren niet snel genoeg kunnen rekenen op de gespecialiseerde (psychiatrische) zorg die ze nodig hebben. Begeleiders zijn gefrustreerd omdat ze niet de nodige veiligheid en nabijheid kunnen garanderen. Te weinig tijd, te weinig medewerkers, te weinig ervaring en te weinig uitstroommogelijkheden voor de jongeren nemen de bovenhand en hypothekeren de werking.

We vrezen dan ook dat die broodnodige energie nu moet gaan naar administratieve voorbereiding en uitwerking van de overheveling ten koste van de minderjarigen.

We denken dat de overheveling de administratieve last en de vergaderfrequentie nog vergroot. Evidente samenwerkingen tussen instellingen, voorzieningen en organisaties, zullen vertaald moeten worden in overeenkomsten en contracten om continuïteit in de begeleiding van de jongeren te kunnen garanderen. Daarvoor zullen de jongeren zelf de grootste rekening betalen. Zij gaan 's avonds niet naar huis. De instelling of de voorziening is hun tijdelijke thuis en hun dagelijkse realiteit.

Bij een overheveling zal moeten rekening gehouden worden met het belangrijke werk van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen die toezicht houdt op de bejegening en de rechten van minderjarigen in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams Detentiecentrum. Deze Commissie werd opgericht via decreet in 2017 en bestaat uit vrijwilligers die elke maand hun gesloten instelling bezoeken. In geval van een overheveling wordt het beleidsdomein Justitie een belangrijk aanspreekpunt voor de Commissie.

Hou ook rekening in de verdere uittekening van het beleid voor minderjarigen die in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams Detentiecentrum zitten met de aanbevelingen van de afgelopen jaren van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen.

Garandeer dat jongeren niet nog meer slachtoffer worden van een tekort aan personeel en begeleiding door de administratieve voorbereiding en uitwerking van de overheveling naar Justitie.

Staat de overheveling naar Justitie niet haaks op de vaststelling dat jonge delictplegers heel vaak leven in een verontrustende situatie?

Het Agentschap Opgroeien stelt vast, zo staat in de beleidsnota, dat er steeds meer sprake is van een samenloop van jeugddelinquentie met complexe gezinsproblematieken en verontrustende situaties. Afhankelijk van de doelgroep zou er in 30 tot 60% van de dossiers een combinatie zijn met een verontrustende situatie of een eerdere gerechtelijke plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Die cijfers verdienen de nodige aandacht. In het licht van die cijfers lijkt de overheveling naar Justitie en Handhaving niet logisch, want de vraag is hoe de overheveling dat probleem kan oplossen. Er is ontzettend veel knowhow bij het Agentschap Opgroeien om die jongeren een gestructureerd kader te geven met de nodige welzijnsgerichte ondersteuning. Hun antwoord op die complexiteit gaat veel verder dan loutere strafuitvoering.

Bouw de nodige garanties in zodat voor jongeren die een jeugddelict pleegden altijd rekening gehouden wordt met hun leeftijd, hun ontwikkelingsfase en de sociale omstandigheden van de jongere. Jeugdrechters stellen: 'Achter elke MOF zit een VOS.'

Wat is de meerwaarde van de overheveling voor de jongeren en hun begeleiders?

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt zich af of de overheveling een duidelijke meerwaarde kan bieden als antwoord op de uitdagingen waarmee het beleid, de jongeren, de voorzieningen en de instellingen geconfronteerd worden.

De beleidsnota legt in het Vlaamse beleid rond jeugddelinquentie deze accenten: zowel jongeren als ouders responsabiliseren, recidive beperken, voorzien in genoeg degelijke en waar nodig gespecialiseerde capaciteit en aangepaste mogelijkheden tot re-integratie.

Dat zijn onder andere de uitdrukkelijke uitgangspunten van het decreet jeugddelinquentierecht, dat het Agentschap Opgroeien in de voorbije legislatuur uitvoerde. De beleidsnota vermeldt ook expliciet dat de antwoorden op jeugddelinquentie aanzienlijk beter werden.

Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat een ander beleid nodig is, dat het Agentschap Opgroeien tekortschoot, of dat de overheveling naar Justitie een meerwaarde zou bieden voor de minderjarigen.

Maak van preventie een prioriteit, zeker nu blijkt dat kinderen steeds jonger feiten plegen

Het Kinderrechtencommissariaat is verontrust dat preventie relatief weinig aandacht krijgt, terwijl vooral de nadruk ligt op responsabiliseren en straffen. Toch stelt de beleidsnota vast dat kinderen jonger dan 12 jaar sinds 2021 maar liefst 36,5% meer feiten plegen. Zou dat niet kunnen wijzen op diepgaandere onderliggende problemen? Want kinderen worden niet als jeugddelinquent geboren. Een uitgebreid preventiebeleid is belangrijk om de jeugddelinquentie te verminderen. Die preventieve aanpak moet samenlevingsbreed zijn, en mag zich niet alleen richten op individuele kinderen, jongeren en hun gezinnen.

12 jaar ondergrens, bij voorkeur 14 of 16 jaar

Het VN-Kinderrechtencomité adviseert een minimumleeftijd van 12 jaar als ondergrens voor bestrafing, met een voorkeur voor hogere grenzen zoals 14 of 16 jaar.³ De Raad van Europa moedigt lidstaten aan om de leeftijdsgrens niet onder 14 jaar te leggen, gezien de ontwikkelingsfase van kinderen en het belang van rehabilitatie.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt dan ook erg bezorgd vast dat in het regeerakkoord staat dat voor kinderen ‘waarvoor het nodig is’ er genoeg mogelijkheid moet zijn tot geslotenheid, ook voor kinderen onder 12 jaar. De beleidsnota stelt uitdrukkelijk dat heel jonge kinderen die feiten plegen een ernstig maatschappelijk probleem zijn, dat streng en kordaat aangepakt moet worden. Hoe ziet de regering dat dan concreet? Een strafrechtelijke leeftijdsverlaging is absoluut niet wenselijk, maar het kan ook niet de bedoeling zijn die jonge kinderen op te sluiten onder de noemer van ‘veilig verblijf’. Jonge kinderen streng straffen kan nooit de oplossing zijn voor dat probleem. Dat heeft de wetenschap al duidelijk aangetoond. Kies veeleer voor preventie, voor gezinnen ondersteunen, en de leefkwaliteit verbeteren van gezinnen en hun kinderen.

Ouders responsabiliseren kan in de vorm van gezinsondersteuning

Het Kinderrechtencommissariaat steunt het actief betrekken van ouders bij hun kinderen, ook als er sprake is van een jeugddelict. De beleidsnota heeft het over verschijningsplicht bij de jeugdrechter: dat bepaalt de wetgeving nu al.

De beleidsnota zegt dat rechters genoeg tools moeten krijgen om ouders te wijzen op hun ouderlijke verantwoordelijkheid. We vragen ons af hoe die responsabilisering in de praktijk zal gebeuren. We twijfelen eraan of een boete of straf echt responsabiliserend werkt. In het verleden stond de ‘ouderstage’ in de wetgeving, maar die bracht het nooit tot praktijk, ook doordat het een vreemd signaal is naar de delictpleger: hij wordt gestraft voor zijn daden, maar de ouders ook. Dus is het de schuld van de ouders, en niet van de delictpleger?

³ Algemeen Commentaar nr. 24 (2019) over kinderrechten in het strafrechtelijke systeem:
<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.kinderrechten.nl%2Fassets%2F2019%2F09%2FGeneral-Comment-10-24.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

Aanklappende gezinsondersteuning steunen we wél volop.

We maken ons zorgen over de veronderstelling dat een goede thuissituatie automatisch leidt tot minder criminaliteit bij kinderen en jongeren. Hoewel dat idee begrijpelijk is, houdt het te weinig rekening met de complexiteit van de problematiek.⁴ Dat jongeren verzeild raken in criminaliteit heeft te maken met tal van factoren, op micro- én macroniveau. Verontrusting in de thuissituatie kan zeker een rol spelen, maar ook schooluitval, te weinig toekomstperspectief, een beperkt netwerk en vrienden, en middelengebruik hebben een grote impact. De responsabilisering van ouders sterk benadrukken doet geen recht aan die complexiteit en leidt niet tot echte oplossingen, omdat ouders niet altijd controle hebben over al die factoren die jeugdcriminaliteit in de hand werken.

Meer gesloten capaciteit leidt niet tot duurzame oplossingen

De beleidsnota benadrukt dat er in de afgelopen legislatuur al veel meer capaciteit kwam in de gemeenschapsinstellingen. In de huidige legislatuur wil de overheid nog meer capaciteit, en het kortverblijf verder verankeren in de gemeenschapsinstellingen.

Het Kinderrechtencommissariaat is daar bezorgd over.⁵ De vraag is of meer capaciteit in de gesloten residentiële opvang bij jeugddelicten er niet toe leidt dat jeugdrechters daar sneller voor zullen kiezen, in plaats van alternatieven te overwegen. De criminologie noemt dat fenomeen net-widening en aanbodgeïnduceerde vraag.

In antwoord op een schriftelijke vraag over de capaciteit in de gemeenschapsinstellingen in vergelijking met onze buurlanden verwees minister Demir naar Nederland.⁶ In 2020 werden in de zeven Justitiële Jeugdinrichtingen (JJl) in Nederland – vergelijkbaar met onze gemeenschapsinstellingen – 977 twaalf- tot achttienjarigen geplaatst. In onze gemeenschapsinstellingen waren dat er in hetzelfde jaar 790. Op basis daarvan concludeerde de minister dat Vlaanderen ongeveer evenveel minderjarigen opsluit als heel Nederland samen. Maar Nederland heeft ruim 17 miljoen inwoners tegenover 6,7 miljoen inwoners in het Vlaamse Gewest. Vlaanderen berooft in verhouding dus veel meer minderjarigen van hun vrijheid voor jeugddelicten.

Wat opvalt, is dat er daarover geen wetenschappelijk onderzoek lijkt te zijn. Op korte termijn zorgt opsluiting er inderdaad voor dat jongeren van de straat zijn. Maar wat zijn de effecten van die opsluiting op lange termijn? Voorkomt dat recidive? Is de plaatsing zinvol? En helpt ze kinderen en jongeren om zich later beter te integreren in de samenleving? Dat zou toch de bedoeling moeten zijn.

Time-outplaatsen voor VOS-jongeren schrappen leidt niet tot meer capaciteit

Het Kinderrechtencommissariaat is verheugd dat het regeerakkoord wil afstappen van de praktijk om kinderen in verontrusting voor wie een opvangplaats gezocht wordt te ‘vermoffen’. Dat betekent concreet dat men actief op zoek gaat of een bepaalde gedraging van een minderjarige gekwalificeerd kan worden als jeugddelict, enkel en alleen omdat de jongere een dak boven zijn

⁴ Philippe Noens, docent Gezinswetenschappen aan Hogeschool Odisee, *Als ze maar goed opgevoed worden? Zo simpel is het niet*, opiniestuk in De Standaard, 19 juni 2023

⁵ Het Kinderrechtencommissariaat verwijst naar de uitvoerige wetenschappelijke analyse van de maatregel van kortverblijf, geschreven door Stefaan Pleysier, hoogleraar Leuven Instituut voor Criminologie. Pleysier, Kortverblijf als ‘ultimum remedium’? Over de wankelende principes van het jeugddelinquentierecht (bis) TJK 2023/2, 67-75, MvT14

⁶ Vr. en Antw. VI.Parl., vr. nr. 316, 6 januari 2023 (J. TIEBOUT, antw. Z. DEMIR), S.PLEYSIER, Kortverblijf als ‘ultimum remedium’? Over de wankelende principes van het jeugddelinquentierecht (bis)

hoofd nodig heeft. In een andere situatie zou het gedrag van de jongere niet strafrechtelijk vervolgd worden.

Maar time-outplaatsen in de gemeenschapsinstellingen schrappen lost dat probleem niet op. Die plaatsen worden namelijk gebruikt voor jongeren in een VOS, niet voor jongeren na een jeugddelict.

Als de begeleiding van een jongere in de jeugdhulp in de hulpverlening stroef loopt of als er een adempauze nodig is, kan de jeugdrechter een time-out bevelen. De problematiek van het 'vermoffen' van een VOS ligt in het structurele tekort aan plaatsen in de jeugdhulpverlening. Om de jongere toch te kunnen plaatsen, maakt men van een VOS een MOF. Dat moet stoppen, en dat kan alleen door te investeren in genoeg capaciteit in de jeugdhulpverlening.

Rehabilitatie en herintegratie via onderwijs, hulpverlening en contact met de buitenwereld moet het doel zijn van zinvolle detentie

Het Kinderrechtencommissariaat is blij te lezen dat de beleidsnota het onderwijs in de verschillende gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum wil uniformiseren. We zijn daar al heel lang vragende partij voor.⁷

Voor re-integratie en positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren is een positief toekomstperspectief van groot belang. Het onderwijsaanbod in de gemeenschapsinstellingen en in de jeugdgevangenis moet niet alleen breder te zijn. De kennis die jongeren daar opdoen, moet ook buiten de instelling gevaloriseerd worden. Daarnaast moet het gemakkelijker worden om na een verblijf weer aan te sluiten bij het gewone onderwijs. Al te vaak staat een plaatsing in een gemeenschapsinstelling gelijk aan een pauze in de schoolloopbaan, met alle gevolgen van dien. Hoe langer de opsluiting, hoe groter de schade. Zeker nu jongeren tot zeven jaar opgesloten kunnen worden, is kwaliteitsonderwijs belangrijker dan ooit.

Maar zinvolle detentie voor jongeren stopt uiteraard niet bij onderwijs. Nu de regelgever ervoor kiest om jongeren langer te kunnen opsluiten, is het erg belangrijk jongeren in een gemeenschapsinstelling of in het Vlaams detentiecentrum individueel te begeleiden, met programma's die afgestemd zijn op hun behoeften, en die ook werken aan eventuele onderliggende trauma's. Daarnaast is contact met familie en hun sociale omgeving nodig. Jongeren moeten goed voorbereid zijn op stapsgewijs terugkeren naar de samenleving.

2. Wees voorzichtig met informatiedeling bij lokale samenwerking en integrale aanpak

In de beleidsnota staat informatiedeling en 'gedeeld beroepsgeheim' centraal. In sommige situaties is goede doorstroming van informatie cruciaal, bijvoorbeeld in uitwisseling van informatie tussen jeugdrechtbank, parket en familierechtbank. Het Kinderrechtencommissariaat steunt voluit de uittekening van een juridisch kader voor die informatiedeling.

We waarschuwen wel voor het vergemakkelijken van informatiedeling en het veranderen van de regels over gedeeld beroepsgeheim.

⁷ De langdurige gesloten begeleiding na het arrest van het Grondwettelijk Hof: een technische oplossing voor een ethische keuze
https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2021_2022_02_decreet_jeugddelinquentierecht.pdf

Het gedeeld beroepsgeheim maakt het mogelijk om informatie te delen in een bepaalde groep personen die elk op zich gehouden zijn tot het beroepsgeheim. De mogelijkheid om geheimen te delen in dat kader is geen verplichting, en dat moet zo blijven.

Gedeeld beroepsgeheim kan maar gelden als de professionals hetzelfde doel hebben. Het casusoverleg in de Veilige Huizen werd verankerd met het decreet van 29 maart 2024. Dat bepaalt dat deelnemers alleen maar informatie kunnen delen voor zover die relevant en proportioneel is met het oog op de finaliteit van het casusoverleg, met name de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van een of meer leden van het cliëntsysteem. Het decreet bepaalt uitdrukkelijk dat deelnemers vrij zijn om te bepalen welke informatie ze delen in het casusoverleg met het oog op de finaliteit van het casusoverleg. Die vrijheid moet absoluut gegarandeerd blijven, ook in toekomstige regelgeving.

3. Versterk de positie van het kind in de Veilige Huizen

Het Kinderrechtencommissariaat kijkt uit naar de verdere realisatie van de Veilige Huizen. We zijn blij dat de beleidsnota aandacht heeft voor de impact van intrafamiliaal geweld op kinderen. We vinden het erg belangrijk dat kinderen ook zelf kunnen ervaren dat ze gezien worden en dat er naar hen geluisterd wordt. Het is niet genoeg om over hun hoofden heen een veilig kader te creëren. Het is van belang dat kinderen op hun maat de kans krijgen om gehoord te worden, een stem te krijgen en betrokken te zijn.

Zorg voor uniformiteit en kwaliteit van Veilige Huizen

Veel Veilige Huizen zitten nog in de opstartfase, waardoor het in sommige regio's niet altijd duidelijk is wat ze concreet voor een gezin kunnen betekenen.

Een veilig huis is een regionale **netwerkorganisatie** van diensten die werken met gezinnen waar geweld speelt. Ondanks de naam, is een veilig huis niet rechtstreeks toegankelijk voor gezinnen. Het is erg belangrijk dat Veilige Huizen hun doel waarmaken, en meer zijn dan een schakel die informatie doorspeelt tussen de verschillende partners.

In het werkveld horen we de bezorgdheid dat, hoewel samenwerking erg belangrijk is, te veel tijd besteden aan overleg kan betekenen dat er minder tijd overblijft om gezinnen snel te helpen en veiligheid te bieden. Daarom is het nuttig dat de verschillende Veilige Huizen met elkaar samenwerken en ervaringen delen. Zo kunnen ze good practices uitwisselen – sommige Veilige Huizen staan namelijk al veel verder dan andere – en leren van elkaar. Werken aan een uniforme werking met minimale kwaliteitsstandaarden is essentieel. Ook moet er altijd een eindverantwoordelijke zijn in de samenwerking, zodat duidelijk is wie de leiding neemt en om te voorkomen dat iedereen naar elkaar kijkt en er niets gebeurt.

Definieer hoe de stem van het kind luider kan klinken

Er is nog veel onduidelijkheid over hoe de stem van kinderen in het veilig huis luider kan klinken. Het is in de eerste plaats erg belangrijk dat alle partners van de netwerkorganisatie, ook politie en parket, de kindreflex toepassen, dat ze oog hebben voor de belangen en noden van kinderen.

Daarnaast moeten ze ‘een stem geven aan kinderen’ ruim opvatten. Als je vertrekt van de noden van een gezin, zijn dat niet alleen de noden van ouders maar ook die van kinderen. De vraag is hoe we die nood kunnen achterhalen of zichtbaar maken om de gepaste hulpverlening te kiezen. Is dat de taak van een vertrouwenspersoon, een jeugadvocaat of de kinderpsycholoog?

Voor die ene kinderpsycholoog per veilig huis is het onmogelijk om een vertrouwensrelatie op te bouwen met alle kinderen van de aangemelde gezinnen. Daarom moet de taak en de rol van de kinderpsycholoog verder verduidelijkt en verijnd worden.

Monitor en evalueer de effectiviteit van de Veilige Huizen

In 2023 behandelden de Veilige Huizen 3.479 dossiers, zegt de beleidsnota. Wat gaat er schuil achter die cijfers? Wat houdt de begeleiding door een veilig huis in voor de getelde gezinnen zelf? Betekent dat ook dat er beter, sneller en efficiënter doorverwezen wordt naar de juiste hulpverlening? Want dat is de bedoeling van de Veilige Huizen.

4. Kinderen als slachtoffer van complexe scheidingen

Aandacht voor de impact van een complexe scheiding op kinderen positief

Het Kinderrechtencommissariaat is blij met de erkenning dat kinderen die terechtkomen in een strijd tussen hun ouders, bedreigd worden in hun ontwikkelingskansen. Hoog conflictueuze scheidingen leiden inderdaad soms tot emotionele onveiligheid, tot ernstige ontwikkelingsbedreigingen en emotionele verwaarlozing. We schreven onze bevindingen en aanbevelingen daarover in het advies ‘Meer gewicht aan kinderrechten in hoog conflictueuze scheidingen’ van 2 mei 2023.⁸

We steunen voluit het voornemen van de minister om de maatschappelijke onderzoeken zo solied mogelijk te maken en om samenwerkingspistes te verkennen om sneller te kunnen schakelen, zodat de impact op kinderen uiterst beperkt blijft. In het genoemde advies pleiten we overigens voor een sterker mandaat voor de justitieassistent. Alleen vreest het Kinderrechtencommissariaat dat dat niet volstaat om een gedegen antwoord te bieden op de problematiek van de hoog conflictueuze scheidingen. De algemene vaststelling is dat ook de hulpverlening daar nog geen antwoord op heeft.

Verkort de procedure bij de familierechtbank

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om de procedure bij de familierechtbank te herdenken en te verbeteren. Daarvoor is samenwerking nodig met de federale minister van Justitie. We verwijzen uitdrukkelijk naar het beleidsadvies van het Platform Kindermishandeling over contactbreuken tussen ouders en kinderen na beëindigde partnerrelaties.⁹ In dat advies staan heel wat aanbevelingen, zoals de noodzaak om niet langer te kiezen voor het huidige ‘strijdmodel’ maar wel voor een consensusmodel. Want de belangrijke vraag is of de huidige procedure in het familierecht het conflictmodel niet net in de hand werkt, in plaats van het te verzachten?

⁸ https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Advies_2022_2023_13_Kinderen_in_hoogconflictueuze_scheidingen_2.pdf

⁹ Als ouders en kinderen elkaar niet meer zien. Beleidsadvies inzake contactbreuken tussen ouders en kinderen na beëindigde partnerrelaties Januari 2023. Dat beleidsadvies werd gemaakt in opdracht van het Platform Kindermishandeling, in samenwerking met de leden van het Platform Kindermishandeling, FOD Justitie – directoraat-generaal Wetgeving, Fundamentele Rechten en Vrijheden, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid.

Een van de grote problemen bij een conflictueuze scheiding is de te lange doorlooptijd van de procedure bij de rechtbank. Vaak moeten gezinnen maanden wachten voordat ze voor het eerst bij de familierechtbank terechtkunnen. Soms worden dan nog geen voorlopige maatregelen genomen, maar krijgen de partijen en hun advocaten tijd om schriftelijk hun standpunten in te dienen. Pas na die standpunten, die opnieuw maanden in beslag nemen, komt er een oordeel van de rechter, of een onderzoeksmaatregel zoals een maatschappelijk onderzoek. Het Kinderrechtencommissariaat vindt dat dat veel te lang duurt, met erg negatieve gevolgen voor kinderen en jongeren.

De impact van een maatschappelijk onderzoek en de rol van de justitieassistent kunnen aanzienlijk verbeteren als ze helemaal in het begin van de procedure opgelegd worden, in sommige zaken misschien zelfs nog voor de inleidende zitting. Dat moet wel gebeuren zonder wachttijden voor de opstart van het maatschappelijk onderzoek, én met de garantie dat de justitieassistent de termijn kan respecteren die de familierechter oplegt om het verslag in te dienen. Want ook daar knelt soms het schoentje: nadat gezinnen maanden wachten op een zitting bij de familierechter, moeten ze door de wachttijden opnieuw maanden wachten voordat een maatschappelijk onderzoek kan starten. En het kind, dat valt daar helemaal tussen.

Focus op de stem van het kind als antwoord op responsabilisering van ouders

Als ouders doorhebben hoe hun kinderen hun scheiding ervaren, en wat hun authentieke wensen en oplossingen zijn, kan dat voor die ouders een ander perspectief brengen dat conflictverlagend werkt. We verwijzen naar het pilootproject van Gent, waar er altijd een vertrouwenspersoon voor het kind aangesteld wordt die op de inleidende zitting de stem van het kind vertolkt. Het lijkt erop dat die manier van werken het sluiten van akkoorden tussen ouders stimuleert, wat een winst is voor alle partijen, en zeker voor het kind.

Daarnaast zijn we voorstander van multidisciplinaire bemiddeling, en ook dan is het nodig dat de stem van het kind ingebracht wordt, want daar ligt vaak de oplossing.

Zorg voor genoeg capaciteit en kwaliteit in de neutrale bezoekerimte

Het Kinderrechtencommissariaat stelt vast dat er te weinig capaciteit is in de neutrale bezoekerimtes. Daardoor ontstaan vaak lange wachttijden, waardoor kinderen en hun ouders erg lang moeten wachten op contactherstel. Vaak heeft dat een zware impact met soms onherstelbare breuken tussen ouders en kinderen. Dat zien we ook in de meldingen bij onze Klachtenlijn.

Door de lange wachttijden wijken mensen soms uit naar privé-initiatieven. Maar die bieden geen garantie op kwaliteit. Daarom vragen we om de capaciteit van de neutrale bezoekerimte te vergroten. Daarnaast is meer professionalisering, kwaliteitsbewaking en verslaggeving belangrijk.

5. Zorg voor een wetenschappelijke basis

Het Kinderrechtencommissariaat stelt vast dat sommige beleidskeuzes niet degelijk wetenschappelijk onderbouwd zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de verdere realisatie van het kortverblijf in de gemeenschapsinstellingen, en ook voor de Veilige Huizen of de ketenaanpak, waarvan de effectiviteit nog niet aangetoond is.

Daarnaast is er geen wetenschappelijke basis voor de keuze om elektronische monitoring voor bepaalde delicten uit te sluiten. Hoewel we erkennen dat die methodieken zeker zinvol kunnen zijn, vinden we het een gemiste kans dat er geen wetenschappelijke opvolging is.

Voor de reacties op een jeugddelict wordt wel gesteld dat reacties zullen vertrekken van wetenschappelijk onderzochte praktijken, van onderzoek naar 'wat werkt', kennisontwikkeling, data over het fenomeen jeugddelinquentie en recidivemonitoring..

Daar zijn we blij om. We volgen de resultaten van die onderzoeken graag mee op.

We hopen op een focus op alternatieve en constructieve antwoorden op jeugddelicten.

Evidencebased onderzoek is in elk geval nodig, en zorgt ervoor dat beleid beter aansluit op de praktijk en de gewenste resultaten bereikt. Het is belangrijk om ook de langetermijneffecten van de gemaakte keuzes te evalueren en te verbeteren waar dat kan.